ZIMNÍ VÁLKA

Vypuknutí války a počáteční situace. Vláda v Terijoki. Aktivní obranný boj. Tolvajärvi a Suomussalmi. Taktika „motti“. Vorošilovův útok. Závěrečné boje. Rozbor průběhu války. Zahraniční pomoc. Plány na intervenci. Krutý mír.

30. LISTOPAD 1939 začal jako jasný a slunečný den. Většina obyvatel evakuovaných z hlavního města se vrátila z přechodných domovů a ráno se ulice hemžily dětmi na cestě do školy a dospělými mířícími do práce. Zničehonic do centra města dopadly bomby šířící smrt a zkázu. Za clonou mraků se ruské letce bombardérů podařilo cestou z Estonska zůstat ve skrytu skoro až do Helsinek; tam se vynořila a z malé výšky shodila svou nálož se zjevným cílem zasáhnout přístav v Hietalahti a hlavní nádraží. Vytí sirén a palbu naší skromné protiletecké baterie jsme zaslechli teprve po výbuších.

Ve stejnou dobu se terčem bombardování a kulometné palby staly letiště v Malmi a severní průmyslové čtvrti města. Sloupy dýmu stoupající z mnoha míst dokládaly vzplanutí velkých požárů.

Brzy ráno jsem doma obdržel zprávu, že Rusové po dělostřelecké přípravě překročili hranici na Karelské šíji na všech hlavních směrech. Dále jsme se během jitra dozvěděli, že vzdušné síly nepřítele zaměřily ničivý útok proti četným regionálním městům a dalším obydleným střediskům.

Nejprve jsem se zastavil v generálním štábu, abych si vyslechl poslední zprávy, a pak jsem si pospíšil do prezidentského paláce, kde mě prezident přijal s vážným klidem. Oznámil jsem mu, že po útoku nepřítele na naši zemi pochopitelně nelpím na své rezignaci, pokud prezident a vláda naznávají, že země potřebuje mých služeb. Prezident mi za to poděkoval a požádal mě, abych převzal vrchní velení. Rozhodnutí potvrdila vláda na svém zasedání ještě téhož rána.

Jednání v paláci bylo krátké – nemohli jsme ztrácet čas. Před mým odchodem jsme se rozhodli, že učiníme ještě jeden pokus o smír, ale pokud bude v ohrožení nezávislost a existence národa, pak na tvrdý útok odpovíme stejně tvrdě.

Než válka začala doopravdy, vyložila sovětská vláda trumf, o kterém se domnívala, že oslabí naši obranu a rozloží naši vnitřní frontu.

Druhého dne války, 1. prosince, oznámil Sovětský svaz prostřednictvím oficiální tiskové kanceláře, že ve „městě" Terijoki, evakuované vilové obci na hranici, byla založena „lidová vláda Finské demokratické republiky".[17] Do jejího

[17] Později vyšlo najevo, že sovětská vláda již 13. listopadu 1939 – téhož dne, kdy finská delegace opustila Moskvu – nabídla post ministerského předsedy budoucí „lidové vlády" bývalému komunistovi, Finovi Arvovi Tuominenovi, který pobýval ve Stockholmu. Rozhodnutí o napadení Finska, které bylo Tuominenovi oznámeno o několik dní později, tak sovětská vláda zřejmě učinila někdy před zmíněným datem. Tento závěr potvrzuje i fakt, že SSSR zahájil válečné přípravy už na přelomu října a listopadu (pozn. aut.).

čela byl zvolen finský komunista O. W. Kuusinen, který roku 1918 působil ve vedení povstalců a jako člen sekretariátu Kominterny; posléze pobýval dvacet let v emigraci. Rozhlas zároveň odvysílal prohlášení k finskému národu, které nijak zřetelně neobjasnilo záměry této „lidové vlády" a navíc prozradilo hrubou neznalost poměrů v naší vzdělané zemi.

Toto příznačné prohlášení, podepsané předsedou finské „lidové vlády" a jejími šesti ministry – mezi nimi byli Tuure Lehén a Armas Äikiä –, začínalo slovy, že „z vůle lidu" vznikla nová vláda, aby sesadila „finské plutokraty", kteří uvrhli zemi do výhně války proti Sovětskému svazu, a že ve všech koutech země lid povstal a vyhlásil Finskou demokratickou republiku. Sovětský svaz, tvrdilo se dále v prohlášení, „který Finsko nijak neohrožoval ani neobtěžoval", považuje za nevyhnutelné skoncovat pomocí Rudé armády s onou hrozbou pro svou bezpečnost, již v bílém Finsku představují dobrodruzi u moci. Jelikož je tento záměr plně v zájmu finského lidu, „finské masy přijmou hrdinskou a neporazitelnou Rudou armádu s ohromným nadšením", s vědomím, že sovětský voják do Finska nevstupuje jako dobyvatel, ale jako přítel a osvoboditel našeho lidu. Pro zapojení do společného boje již vznikl první finský armádní sbor, který budou během následujících bojů doplňovat dobrovolníci z řad revolučních dělníků a rolníků. Po dosažení vítězství se nyní ustavená prozatímní vláda rozšíří o zástupce různých politických stran a uskupení, které se podílejí na lidové frontě pracujících. Prohlášení ještě zmiňovalo, že se „lidová vláda obrátí na vládu Sovětského svazu s návrhem na uzavření finsko-sovětské dohody o vzájemné pomoci, aby vyplnila staleté přání finského lidu – opětovné sjednocení karelského národa s národem finským jeho připojením ke společnému a nezávislému finskému státu". Závěrem byl

prezentován lákavý sociálněpolitický program obsahující mj. zkrácení denní pracovní doby na osm hodin, snížení nájmů, osvobození rolníků od daňových nedoplatků, zabavení půdy velkostatkářům – „což se nedotkne pozemků rolníků“ – a poskytnutí půdy těm, kteří žádnou nemají nebo jí mají nedostatek, apod.

V prohlášení zveřejněném následujícího dne sovětská vláda oznámila, že návrh dohody o vzájemné spolupráci podaný „lidovou vládou“ byl schválen a že dohodu téhož dne Finsko a SSSR podepsaly. Zároveň bylo ohlášeno, že se karelský národ nyní připojí k bratrskému finskému národu, aby založily společný národní stát.

Vyhlášení „lidové vlády“ samozřejmě nikdo nebral vážně a ani letáky, které dopadaly na hlavní město společně s bombami a slibovaly „chléb hladovějícímu finskému lidu“, nevzbuzovaly nic než smích. Propaganda popravdě docílila jen tvrdšího upevnění naší vnitřní fronty. Velmi jasně ukázala, že Moskva plánuje spolknout celé Finsko, a tak se i poslední naděje na smír rozplynula. Celý finský národ v oné chvíli pochopil, že jedinou možností záchrany je jako jeden muž pokračovat v boji – ale takovéto sjednocení se neodehraje pod loutkovou vládou v Terijoki.

Dne 1. prosince sestavil prezident Finské národní banky Risto Ryti novou vládu se zastoupením všech stran kromě Vlasteneckého lidového hnutí. Brzy jsem si povšiml, že nový ministerský předseda je velmi schopný státník bez předsudků, který řídí osud státu pevnou rukou. Zahájili jsme dobrou spolupráci.

Náš obranný boj začal v podstatně příhodnějších podmínkách, než jsme se odvážili doufat. Otázka, která po dvacet let strašila generální štáb – jak zvládnou slabé krycí jednotky ubránit vstup na Karelskou šíji, než na pozice dorazí

hlavní armádní síly –, se prakticky vyřešila, jelikož jsme jak krycí jednotky, tak i armádu dokázali včas a ve vynikajícím uspořádání nasměrovat do příslušných úseků. Chtělo by se mi tvrdit, že první fázi jsme vyhráli my. Protože jednotky měly čtyři až šest týdnů čas doplnit si výcvik a výzbroj a připravit se na obranné úkoly, pocit sounáležitosti se v nich rozvinul úplně jinak, než jak je to běžné za rychlé mobilizace u jednotek okamžitě nasazených v boji. Tyto okolnosti měly podíl na klidné atmosféře a důvěře ohledně zkoušek, které nás čekaly.

Proti těmto pozitivním činitelům však stálo mnoho jiných, kvůli nimž jsme byli beznadějně slabší než náš protivník. Nápadný byl především nepoměr v počtu mužů. Disponovali jsme minimálními možnostmi doplnit jednotky vycvičenými zálohami. Materiální nedostatky naší obranyschopnosti byly, jak jsem uvedl již dříve, značně znepokojivé. Špatný a nedostačující byl také průmysl, který měl zodpovídat za doplňování materiálu. Malým záblekem naděje bylo dodání určitého počtu 37mm protitankových kanonů Bofors do té doby skoro neexistující protitankové obraně a možnost jejich další výroby státní továrnou na děla. Nedostatek ošacení a výstroje činil průměrně 80 %, takže příslušníci armády museli na výchozí pozice dorazit povětšinou v civilu.

Nepoměr sil vyjde jasně najevo při srovnání početního stavu a palebné síly finské a ruské divize. Finská čítala 14 200 mužů, ruská 17 500. Ruská zahrnovala dva dělostřelecké pluky (finská jeden), jednu protitankovou baterii (finská žádnou), tankový prapor o síle 40–50 strojů (finská žádný) a jednu protileteckou rotu (finská žádnou). Výzbroj ruské divize automatickými zbraněmi a minomety byla oproti výzbroji finské divize dvojnásobná, v případě artilerie

trojnásobná, ale vezmeme-li v potaz, že Rusové měli – kromě většího počtu divizí – také mnoho tankových jednotek, silnou dělostřeleckou zálohu podřízenou přímo vrchnímu velení a navíc neomezené množství munice i převahu ve vzduchu, disproporce vychází najevo ještě zřetelněji.

Ani opevnění Karelské šíje nepoměr sil nijak významně nevyrovnávalo. Podél 140 kilometrů dlouhé obranné linie bylo k dispozici 66 betonových pevnůstek, z nichž 44 postavených začátkem dvacátých let zastaralo a jejich konstrukce ani poloha nebyla zrovna vydařená. Zbylé pevnůstky byly moderní, ale i ty byly příliš slabé, než aby odolaly těžké dělostřelecké palbě. Nedávno zbudované překážky z ostnatého drátu a protitankové zábrany měly jen malý význam. Čas nám nedovolil vybudovat pozice do hloubky a přední linie se prakticky shodovala s hlavní obrannou linií. Jediná opevnění, jež stála za zmínku, byly pobřežní baterie ve Finském zálivu a na Ladožském jezeře, které chránily boky obranné linie.

Neuspokojivá připravenost po materiálové stránce a nedostatek vycvičených záloh znemožnily plány na postavení patnácti divizí povoláním všech mužů do zbraně, počítaje i se třemi kategoriemi dodatečných rezerv. A tak jsme zpočátku nemohli postavit více než osm plných divizí. Koncem října, kdy došlo ke spojení hlavních částí krycích jednotek na Karelské šíji (1. a 2. brigády) v jednu divizi, stoupl jejich počet na devět.

V době vypuknutí války byla armáda seskupená takto:

– *Armáda Karelské šíje*, která čítala šest divizí rozdělených do II. a III. armádního sboru;
– *rezerva vrchního velitele* (6. divize) pracující v oblasti Simola–Kaipiainen–Luumäki na polním opevnění a připravená odrazit vylodění nepřítele mezi Vyborgem a Kotkou;

– *IV. armádní sbor* (dvě divize) podél asi stokilometrové fronty severně od Ladožského jezera.

Ve zbylé části na zhruba tisíc kilometrů dlouhé frontě až k Severnímu ledovému oceánu se nacházely jen samostatné roty a prapory. Staly se základem operačních skupin, postupně improvizovaně vznikajících především z jednotek rezervistů shromážděných ve výcvikových střediskách.

Ve vojenském obvodu Severní Pohjanmaa tvořily základ pro desátou divizi dva provizorně vyzbrojené pěší pluky (25. a 27.). I ty patřily k rezervám vrchního velitele.

Doplňování polní armády a formování nových jednotek ze záloh a dodatečných rezerv spadalo mezi úkoly tří záložních divizí se štáby v Riihimäki, Oulu a Pieksämäki. Vyzbrojené byly jen částečně.

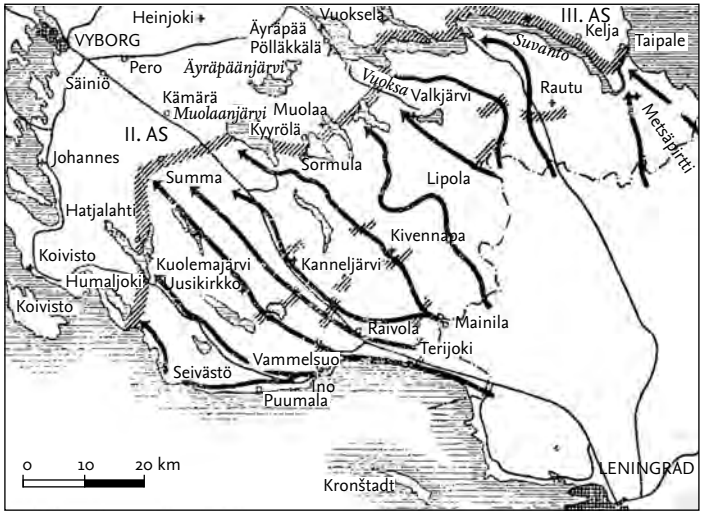
Vrchní velitelství bylo umístěno v Mikkeli, kde se nacházelo i v poslední fázi bojů za osvobozenecké války roku 1918.

Karelská šíje, kterou procházely útoky po staletí, se z přirozených geografických důvodů stala hlavním válčištěm – odražení vpádu nepřítele zde měla za úkol Armáda Karelské šíje pod velením generálporučíka Östermana. Armáda čítala šest divizí rozmístěných podél hlavní obranné linie od Finského zálivu přes jezera Kuolemajärvi a Muolaanjärvi k řece Vuokse a kolem jejího toku, dále podél jezera Suvanto a řeky Taipale k Ladožskému jezeru. Sedmdesátikilometrovou frontu mezi Finským zálivem a Vuoksou bránily čtyři divize II. armádního sboru pod velením generálporučíka Öhquista. Každá divize zaujímala úsek široký 10–25 kilometrů. Východní část šíje bránily na 56 kilometrů dlouhé vodní linii dvě divize III. armádního sboru pod velením generálmajora Heinrichse.

Mezi hlavním postavením a hranicí se nacházel pás hluboký 20–50 kilometrů, v němž podle operačních plánů vypracovaných v mírové době měly krycí jednotky za úkol vést zdržovací boj, dokud polní armáda nezaujme pozice na hlavní linii. Rozestavení armády jsme zvládli ještě před začátkem nepřátelských akcí, což ovšem neznamenalo, že se hraničního pásma vzdáme bez aktivní obrany. Naopak jsem ve svých pokynech zdůraznil, jak je důležité, abychom na obranu pozic vybudovaných mezi hranicí a hlavní obrannou linií použili dostatečně velké síly. Úspěšné zdržovací boje v první, mobilní fázi konfliktu mají všechny předpoklady pozvednout bojového ducha, který bude při obranné válce bezpochyby podroben těžké zkoušce. I terén byl pro zdržovací boje nesmírně vhodný. Dlouhá, táhlá a zatím nezamrzlá jezera či bažiny vytvářely úzké pásy pevné země, jimiž byly útočící jednotky nuceny postupovat kupředu a kde se na ně dalo udeřit z boku.

Boj jsme však zahájili příliš slabí, a tak bylo nemožné zdržovat nepřítele dlouho. Útočník se vyhýbal lesům, na mnoha místech zaminovaným, a postupoval raději v mohutných formacích pod ochranou tanků. Když se tyto kolony občas zadrhly na zničených nebo zatarasených cestách, vytvořily vhodné cíle pro pěchotní i dělostřeleckou palbu, ale my neměli dostatečné síly, abychom se efektivně vložili do akce. Přes slabé počty uskutečnili naši vojáci mnoho úspěšných protiúderů a nepřítel pronikal kupředu jen pomalu. K první obranné linii Vammelsuu–Kivennapa–Rautu–Taipale, vzdálené od hranice 10–16 kilometrů, dorazil teprve 2. prosince. Kde se protivníkovi podařilo prorazit, tam jsme ho opět zatlačili zpět a večer byla celá linie znovu ve finských rukou.

Za této situace obdržel armádní štáb v Imatře zprávu, která se později ukázala jako nepravdivá, že se nepřítel

Útok agresora na hlavní obrannou linii na Karelské šíji

vylodil za pravým křídlem krycích jednotek a na středu prorazil k hlavní linii. Po obdržení této informace dostala obě křídla našich obranných jednotek rozkaz k ústupu, a než byl omyl odhalen, ztratili jsme cenné území bez boje. To mi zavdalo důvod při návštěvě armádního štábu 4. prosince znovu zdůraznit, jak důležité je před hlavním postavením projevovat větší aktivitu.

Seskupení nepřítele bylo nyní jasné – v první linii stálo sedm divizí a šest tankových brigád. Naše krycí jednotky, jejichž síla vzrostla asi na 13 000 mužů, zadržovaly tedy síly o velikosti zhruba 140 000 mužů a jednoho tisíce tanků. Všude, kde jsme byli nuceni se stáhnout, rozhodly boj nepřátelské tanky. Protitankové kanony se sice ukázaly efektivní, ale byly příliš těžké a obtížně použitelné v mobilní

válce. Pro zastavení postupu nepřátelských obrněných vozidel jsme vytvořili dočasné protitankové jednotky vyzbrojené vrhacími výbušninami,[18] zápalnými lahvemi a minami. Boje těchto jednotek či jednotlivců s tanky nablízko patřily k největším hrdinským činům zimní války, protože útok na tank jen se zápalnou lahví nebo vrhací výbušninou vyžadoval dovednost i odvahu.

Ještě před vznikem protitankových jednotek naši muži do 5. prosince zničili nebo vyřadili z provozu – především palbou z protitankových a polních kanonů – osmdesát tanků; mnoho dalších jich najelo na miny.

Konečná fáze zdržovacích bojů se vyznačovala nárůstem finské aktivity. Započala taktika guerillové války a především v noci se našim vojákům dařilo působit ztráty mezi ruskými vojáky shromážděnými u táborových ohňů. Ve dnech 5. a 6. prosince zuřily ve střední oblasti Karelské šíje urputné a prudké boje, do nichž se zapojily i části jednotek na hlavní linii. Tak skončil úkol prvního sledu obrany, který se následně plně bojeschopný stáhl za hlavní obranné postavení. Protivník utrpěl značné ztráty, vůči nimž byly ty finské zcela nepoměrné. Všechny naše jednotky prokázaly kvalitativní převahu, která vedla k vytvoření důvěry. Přes nízké stavy krycích jednotek potřeboval nepřítel téměř celý týden, než urazil onu krátkou vzdálenost před naše hlavní postavení.

Ruský rozkaz, který se nám dostal do rukou v prvních dnech války, uváděl, že útočník počítal s tím, že mu na obsazení celého Finska bude stačit jen zhruba týden. Jednotky dostaly mj. varování, aby nepřekračovaly švédskou hranici!

[18] Jednalo se o průmyslově vyráběné nebo též improvizované zbraně využívající na krátké vzdálenosti házenou trhavinu (pozn. překl.).